

De vier kamers van Hofstede Esterenburg

Lerarenhandleiding

De vier kamers van Hofstede Esterenburg

Lerarenhandleiding bij het erfgoedproject voor groep 5 en 6

Het verleden onderzoeken

Verhalen ontdekken op locatie

Verhalen verwerken in een eigen voorstelling

Inhoud

Wat en hoe?	7
Waarover gaat dit project?	9
Les 1: Een bijzonder gebouw in Vierpolders	11
Les 2: De vier kamers – locatiebezoek	15
Les 3: Er was eens een boerderij...	17
Bijlage 1: Afbeeldingen van Hofstede Esterenburg	19
Bijlage 2: Plattegrond en verhaalroute	21
Bijlage 3: Aandachtskaarten	35
Colofon	38

Wat en hoe?

Les	Soort activiteiten	Ruimte	Tijd	Vorbereiding	Extra
Les 1: Een bijzonder gebouw in Vierpolders	De leerlingen maken kennis met Hofstede Esterenburg en structureren hun ontdekkingen aan de hand van een tijdlijn.	Klaslokaal	45 minuten	Digitaal of geprint de afbeeldingen van de Esterenburg in orde maken, digibord of bord voor tijdlijn regelen.	Vertel vooraf zo min mogelijk over de Hofstede.
Les 2: De vier kamers	De leerlingen brengen een bezoek aan Hofstede Esterenburg en duiken in het verhaal 'De vier kamers van Hofstede Esterenburg'.	Op locatie	90 minuten, exclusief reistijd	Begeleiders regelen, geprinte aandacht斯卡arten en verhaalroutes klaarleggen.	Zorg voor vervoer van en naar de Hofstede.
Les 3: Er was eens een boerderij...	De leerlingen werken het verhaal uit in spel, beeld en geluid.	Klaslokaal of Speel-lokaal	60 minuten	Ingevulde aandacht斯卡arten klaarleggen, verhaalroute vier keer printen, repetitie- en speelruimte regelen.	Presentatie.

Waarover gaat dit project?

Hofstede Esterenburg – een prachthoeve

Vroeger kochten rijke mensen met een huis in de stad vaak ook een buitenplaats in de natuur. Soms waren dat bijna paleizen. Soms waren deze buitenhuizen meer een soort luxe boerderijen waarbij het land en een deel van de boerderij werden verpacht aan landbouwers. De eigenaar kwam vaak zomers naar de boerderij en verbleef dan in de luxe 'heerschapskamer'. In Vierpolders staat een voorbeeld van een luxe boerderij die een rijke man uit de stad, de burgemeester van Brielle, hier liet bouwen. In 1738 verrees Hofstede Esterenburg. Ondanks een brand in 1931 behoort de Esterenburg tot de meest authentieke boerderijen in het gebied. Sinds 1931 zijn er geen ingrijpende wijzigingen geweest. Daardoor roepen de woonvertrekken en keukens met hun oude stookplaatsen, bedsteewanden en gemarmerde vloeren sterk het beeld op van een deftige boerenwoning uit lang vervlogen tijden. Bijzonder is ook het 'blotevoetjesmarmere' in de heerschapskamer. In 2002 kwam de Hofstede in het beheer van Vereniging Hendrick de Keyser, die het gebouw restaureerde en een huurder vond.

'De vier kamers van Hofstede Esterenburg'

Tijdens dit project verdiepen de leerlingen van groep 5 en 6 zich in de geschiedenis van dit gebouw. Ze verplaatsen zich tijdens het locatiebezoek in het dagelijkse leven op een Hofstede aan de hand van 'storytelling'. Ze verwerken op school hun ontdekking in een eigen opvoering van het toneelstuk 'De vier kamers van Hofstede Esterenburg'.

Meer lezen over Hofstede Esterenburg? Kijk op: www.voornewiki.nl/archives/1417, www.buitenplaatseninnederland.nl/vierpolders-esterenburg.html of www.hendrickdekeyser.nl/huizen-van-hendrick/de-hele-collectie/zuid-holland/vierpolders-middelweg-5.

Materialen

Dit project bestaat uit de volgende onderdelen:

- Lerarenhandleiding
- Afbeeldingen van Hofstede Esterenburg
- Plattegrond en verhaalroute voor het locatiebezoek
- Aandachtskaarten

VTS-methodiek

In les 1 kijken de leerlingen aan de hand van de methodiek Visual Thinking Strategies (VTS) naar afbeeldingen van Hofstede Esterenburg. Bij VTS gaat het om open en zonder oordeel kijken naar afbeeldingen of voorwerpen en luisteren naar elkaar. Het gesprek loopt volgens een vast patroon. Deze manier van kijken stimuleert kinderen een persoonlijke verbinding te leggen met een kunstwerk, voorwerp of afbeelding. Kinderen ervaren dat iedereen anders kijkt. De VTS-methode biedt een veilige omgeving waarin ze leren om respectvol met verschillen om te gaan.

Les 1: Een bijzonder gebouw in Vierpolders

45 minuten

Lesinhoud

De klas doet ter voorbereiding op het locatiebezoek gezamenlijk vooronderzoek naar Hofstede Esterenburg. Wat weten de leerlingen al en wat kunnen ze samen nog ontdekken? De leerkracht biedt informatie aan die de leerlingen aan de hand van een tijdlijn structureren.

Lesdoelen

- De leerlingen leren over erfgoed uit de eigen omgeving.
- De leerlingen kunnen betekenis geven aan Hofstede Esterenburg.
- De leerlingen leren kijken en ontdekken aan de hand van een VTS-gesprek.
- De leerlingen leren dat hun eigen associaties bij Hofstede Esterenburg anders kunnen zijn dan die van anderen.
- De leerlingen structureren feitelijke kennis aan de hand van een tijdlijn.

Nodig tijdens de les

- afbeeldingen van Hofstede Esterenburg (zie bijlage 1)
- introductieverhaal (zie hieronder bij opdracht 2)
- digibord of schoolbord voor tijdlijn

Vorbereiding op de les

Vertel voorafgaand aan de les zo min mogelijk over Hofstede Esterenburg. Het doel van de voorbereidende les is om samen tot ontdekkingen te komen.

Inleiding: Een bijzonder gebouw. Wat kunnen we ontdekken? – 10 min.

Zet de foto's van Hofstede Esterenburg klaar op het digibord. Bekijk deze foto's samen met de leerlingen. Wat weten de leerlingen al en wat kunnen ze samen ontdekken? Laat de leerlingen in stilte één minuut kijken naar de afbeelding(en). Gebruik de gesprekmethode die gebaseerd is op VTS (zie hieronder). Structureer de ontdekkingen door een woordenlijst bij te houden op het digibord. Zo geven de leerlingen betekenis aan het gebouw en worden ze uitgenodigd hun ontdekkingen zorgvuldig te verwoorden.

Leid het gesprek aan de hand van de volgende vragen:

1. Wat gebeurt er op deze afbeelding? *(Deze vraag nodigt uit om betekenis te geven aan wat je ziet. Door het voorwaardelijk taalgebruik geeft de leerkracht aan dat meerdere antwoorden en associaties mogelijk zijn.)*
2. Waaraan zie je dat? *(Deze vraag nodigt uit om te onderbouwen wat je ziet en helpt de andere leerlingen mee te kijken met de ontdekking/associatie.)*
3. Wat kunnen we nog meer ontdekken? *(Deze vraag nodigt de andere leerlingen uit om verder te observeren en aanvullende of andere ontdekkingen te delen.)*

Het is niet erg als er vragen onbeantwoord blijven of meer vragen ontstaan. U hoeft de vragen ook niet meteen zelf te beantwoorden. Wellicht geeft het inleidende gesprek en verhaal hierna antwoorden op de vragen.

Opdracht 1: Inzoomen. Wat weten we al? – 10 min.

Na het VTS-gesprek zijn er wellicht al wat waardevolle ontdekkingen gedaan door de leerlingen. Houd een klassengesprek om nog meer te ontdekken. Laat onderstaande vragen aan bod komen. Verwijs naar eerdere ontdekkingen om dieper op bepaalde aspecten in te gaan. Stel nieuwe vragen als bepaalde onderwerpen nog niet aan bod zijn gekomen.

- Ken je dit gebouw?
- Wat is de naam van dit gebouw?
- Weet je waar dit gebouw staat?
- Wie zouden hier gewoond hebben? En wie zouden er nu kunnen wonen?
- Hoe komt het dat dit oude gebouw hier nog staat?
- Wat voor bijzonders kunnen we ontdekken aan dit gebouw? Kijk bijvoorbeeld eens naar de verdeling van de ramen in de voorgevel.
- Vergelijk een boerderij van nu met dit oude gebouw. Wat zijn de overeenkomsten en de verschillen?

Opdracht 2: Tijdreizen – 20 min.

Lees de introducerende tekst hieronder voor. Het verhaal vertelt de geschiedenis van Hofstede Esterenburg. Er komen veel jaartallen voor in het verhaal. Breng met de leerlingen structuur in het verhaal door een tijdlijn te maken. Telkens als de leerlingen een jaartal horen, mogen ze hun hand opsteken. De gebeurtenis in dat jaar wordt dan toegevoegd aan de tijdlijn op het bord. Het verhaal begint in 1675 en eindigt in het heden.

Over Hofstede Esterenburg

*Honderden jaren geleden hadden rijke families het geld om een buitenplaats te kopen in de buurt van Oostvoorne of Rockanje. Een buitenplaats is een (zomer)verblijf, bijvoorbeeld een boerderij of een landhuis, voor rijke mensen die in de stad woonden. Zo'n plek is bijvoorbeeld een grote boerderij zoals in Vierpolders, de boerderij die we gaan bekijken. Cornelis Langereis koopt het land in **1737**. Een jaar later, in **1738**, bouwt hij een boerderij op dat land. Het wordt een hofstede: een luxe boerderij met veel weiland en bouwland. Cornelis laat het inrichten als een buitenplaats.*

*Cornelis wordt geboren in de Gouden Eeuw in **1675**. Hij trouwt in **1705** met Barbara Leenmans. Hij houdt ervan een stad te besturen. Cornelis wordt zelfs viermaal gekozen tot burgemeester van de stad Brielle. In **1737** is Cornelis 62 jaar. Hij is lang, mager en helemaal grijs. En hij heeft bij zijn oren van die dikke bakkebaarden. Als hij bezig is met besturen, draagt hij altijd een grijze pruik. In **1737** wil hij een nieuwe, belangrijke baan hebben. Cornelis wil graag Raad- en Rentmeester Generaal der Domeinen in Voorne en de Beijerlanden worden. Weet je wat zo'n rentmeester-generaal doet? Hij zorgt goed voor bepaalde gebieden. Hij stelt huurders aan. Hij int geld van de huurders. Hij zorgt voor de wateren, zoals de rivieren. Hij geeft advies en hij doet nog veel meer.*

*Om die baan te krijgen, moet Cornelis grootgrondbezitter worden en minstens vijftig hectare land bezitten. Dat zijn ongeveer honderd voetbalvelden! Daarom koopt hij in **1737** dat land, met toen nog een oude boerderij erop. Hij krijgt de baan en laat de oude boerderij verbouwen tot luxe hofstede. Cornelis heeft trouwens nog wel meer huizen, maar in deze hofstede is hij het liefst. In dit mooie buitenhuis komt hij tot rust in zijn drukke leven.*

Bijna zeker heeft Cornelis ook de naam van de boerderij bedacht: Esterenburg. Cornelis, de landheer, is niet het hele jaar aanwezig op de boerderij. Er is meestal ook iemand nodig die de

boerderij huurt. Zo iemand noemt men pachter. Als we op bezoek gaan op Esterenburg, horen we meer over het bijzondere leven van Cornelis Langereis. Niet alles is zo gegaan als jullie gaan horen, maar verhalenverteller Hans van Woerkom heeft zich ingeleefd in die tijd en hij heeft daarover een verhaal geschreven. Het zou zo gegaan kunnen zijn!

*Maar voordat we naar Hofstede Esterenburg gaan, eerst nog wat informatie van minder lang geleden. Informatie over Esterenburg in de vorige eeuw. In **1931** wordt de boerderij voor het eerst verkocht aan een eigenaar die daar ook het hele jaar gaat wonen. In datzelfde jaar, **1931**, gebeurt er iets heel ergs: er is een verschrikkelijke brand. De woning blijft gespaard, maar het bedrijfsgedeelte gaat in vlammen op. De enorme schuur gaat verloren. Ook van de grote hooivoorraad voor de winter blijft niets over. Er is geen geld om de grote schuur weer op te bouwen. In **1939** bouwen ze wel een nieuwe schuur, maar die is veel kleiner.*

*De eigenaar van de boerderij in **1931** heet Simon Dekker. Zijn kinderen helpen goed mee op de boerderij. Nadat Simon gestorven is, nemen zijn zonen Cees, Teun, Bas en zijn dochter Sientje het bedrijf over. De 'Dekkertjes' staan bekend als echte veeboeren. Cees is de meest bijzondere. Hij is heel eigenwijs, maar weet veel over koeien. Hij reist helemaal naar Friesland om bij goede fokkers een aantal prachtige melkkoeien te kopen. Ze hebben mooie namen: Tjalina 17, Sneeker 41, Hiltje 69, Evertje 2 en niet te vergeten Robertus. Die Robertus is voor 5.000 gulden verzekerd. Dat zou nu €50.000 zijn!*

*Cees Dekker heeft altijd het gevoel dat hij tegengewerkt wordt. Hij is zeer wantrouwend. Het is heel belangrijk dat de koeien veel melk geven. Op een dag krijgt Cees een controle van zijn koeien. Het blijkt dat zijn koeien veel minder melk geven dan verwacht. Cees gelooft er niets van en wil geen melkcontrole meer. Hij gaat de strijd aan met de mensen van het Nederlands Rundvee Stamboek (de NRS). Rond **1970** gaan zelfs ministers zich met de ruzie bemoeien. Cees staat in die tijd vaak in de krant!*

*In **1979**, als Cees al oud is, gaat student Henk van der Zwaag bij hem op bezoek. Hij is heel verbaasd over wat Cees allemaal weet over koeien. Ongelofelijk. Henk vertelt: 'Cees is een bijzondere man, maar hij is heel wantrouwend. Hij is niet zo handig met mensen. Hij geeft altijd anderen de schuld. Maar zijn koeien zijn mooi, breed en schoon.' Cees sterft in **1992**. Hij is dan 85 jaar oud. Iemand zegt later: 'Als Cees wat vriendelijker en aardiger was geweest, was hij zeker eredoctor geworden, een mooie eretitel.'*

*In **2002** is er bijna niemand meer over uit de familie van Cees. Wat gebeurt er dan met boerderij Esterenburg? Zo'n oude en bijzondere boerderij mag niet verloren gaan. Gelukkig koopt de Vereniging 'Hendrick de Keyser' de boerderij in **2002**. Deze vereniging wil graag oude en waardevolle huizen in Nederland behouden. En nu woont er iemand in het huis, die er goed op let. Bij hem zullen we op bezoek gaan en meer verhalen horen over wat er op de boerderij allemaal gebeurd zou kunnen zijn.*

Afsluiting: Bekijk de tijdlijn – 5 min.

Bekijk met de leerlingen de tijdlijn. Wat is misschien de belangrijkste gebeurtenis op deze tijdlijn? Wanneer vindt die gebeurtenis plaats? En welke persoon is misschien wel de belangrijkste persoon uit de geschiedenis van deze bijzondere boerderij? Tijdens ons bezoek aan de boerderij komen we nog meer te weten!

Les 2: De vier kamers – locatiebezoek

90 minuten - exclusief reistijd

Lesinhoud

De klas brengt een bezoek aan Hofstede Esterenburg en verdiept zich in het verleden van dit gebouw aan de hand van verschillende ruimtes en verhalen.

Lesdoelen

- De leerlingen leren over het lokale erfgoed door een bezoek aan Hofstede Esterenburg.
- De leerlingen beseffen dat de gebouwen een lange geschiedenis hebben.
- De leerlingen leren zich inleven in het dagelijkse leven van vroeger.

Nodig tijdens/naar het locatiebezoek

- vervoer
- vier extra begeleiders (en uzelf)
- vier kopieën van de plattegrond van de boerderij met de verhaalroute (zie bijlage 2)
- meerdere sets aandachtskarten op stevig papier (zie bijlage 3; A4-formaat; één aandachtskart per leerling)
- eventueel voldoende clipboards of stukken dik karton als alternatief om aandachtskarten op te kunnen beschrijven (één per leerling)
- potloden/pennen (één per leerling)

Vorbereiding op het locatiebezoek

Verdeel de leerlingen in vier groepen. Twee groepjes krijgen **twee** ouders/verzorgers als begeleiders. Zelf begeleidt u één groepje. De persoon die uw klas ontvangt bij Hofstede Esterenburg, begeleidt het laatste groepje. Vertel de begeleidende ouders/verzorgers dat zij de orde in hun groepje moeten bewaken en dat zij de verhalen in de verschillende ruimtes voorlezen.

Bereid de klas voor op het feit dat ze op bezoek gaan in iemands woonhuis. Stel vragen als: hoe gedraag je je als je bij iemand op bezoek gaat? Wat doe je wel en wat doe je niet?

Houd als adres Middelweg 5 in Vierpolders aan. Voor fietsen en/of auto's is parkeerruimte op het erf.

Voorafgaand aan het locatiebezoek

Opdracht: Informatie en uitleg aandachtskarten – 10 min.

Vertel de leerlingen dat ze Hofstede Esterenburg gaan bezoeken. Tijdens het bezoek onderzoeken ze vier verschillende kamers in Hofstede. In die ruimtes leest de begeleider van het groepje een verhaal voor. Wat zou er zich hier allemaal afgespeeld kunnen hebben? Na het bezoek wordt dit verhaal verder uitgewerkt in een voorstelling. Iedereen krijgt een eigen aandachtspunt om later in de voorstelling te verwerken. Er zijn drie aandachtspunten. Bespreek deze drie aandachtspunten met de leerlingen:

- Personages: wie spelen er een rol in dit verhaal? Hoe zien ze eruit? Wat voor karakter hebben ze? Hoe voelen de personages zich: zijn ze boos, blij, bang?
- Attributen: welke spullen worden er in dit verhaal gebruikt? Schrijf alle spullen op, ook al lijken ze onbelangrijk!
- Geluiden: welke geluiden spelen een belangrijke rol in dit verhaal? En hoe zouden we deze geluiden kunnen maken?

Neem de aandachtskarten (eventueel met clipboards) en pennen of potloden mee en deel deze uit bij aankomst in Hofstede Esterenburg. Verdeel de leerlingen in vier groepen en vertrek naar de locatie.

Op locatie – 80 min.

Een gastheer of gastvrouw ontvangt uw groep. Hij of zij legt het doel van het bezoek en de regels op Hofstede Esterenburg (nogmaals) kort uit.

Koppel de vier groepen aan de begeleiders. Deel de aandachtskarten en de pennen/potloden uit. Iedere leerling krijgt één aandachtskart. Zorg ervoor dat in iedere groep de drie verschillende aandachtskarten vertegenwoordigd zijn.

Bij elke kamer/ruimte hoort een eigen verhaal. In totaal zijn er vier verhalen bij vier verschillende ruimtes. In ruimte A bevinden zich de kelder en de wc. Ruimte B is de stal. Ruimte C is de keuken en in ruimte D bevinden zich de bedsteden en de kofferkamer. Iedere groep begint in een andere ruimte en hoort daar een verhaal. Na ongeveer een kwartier schuiven de groepjes door naar de volgende ruimte voor een nieuw verhaal. Er is vijf minuten tijd om van kamer te wisselen.

De leerlingen en begeleiders gaan naar binnen. Ieder groepje start op zijn eigen startplek.

Route 1: A, B, C, D. - start in kelder en wc

Route 2: B, C, D, A. - start in de stal

Route 3: C, D, A, B. - start in de keuken

Route 4: D, A, B, C. - start in de kamer met bedsteden en kofferkamer

Vertrek

Als alle leerlingen de vier kamers hebben bezocht, de verhalen hebben gehoord en de opdrachten hebben gemaakt, verzamelen ze zich op het erf. Haal de materialen op en vertrek weer naar school.

Les 3: Verwerkingsles - Er was eens een boerderij...

60 minuten

Lesinhoud

De leerlingen werken de verhalen over Hofstede Esterenburg uit in een toneelstuk.

Lesdoelen

- De leerlingen reflecteren op het bezoek aan Hofstede Esterenburg door rollen, attributen en geluiden uit te werken.
- De leerlingen geven betekenis aan het verhaal van 'De vier kamers van Hofstede Esterenburg' door gebruik te maken van spel, beeld en geluid.
- De leerlingen leren wat de beroepen van acteur, rekwisiteur en foley-kunstenaar inhouden.

Nodig tijdens de les

- de ingevulde aandachtskaarten
- vier prints van de verhalen van de verhaalroute
- het filmpje over foley-kunstenaar Marie-Jeanne Wyckmans:
www.youtube.com/watch?v=iP6_Rzg8L18 (1.49 min.)

Ruimte

Klaslokaal, gymlokaal of toneel.

Vorbereiding op de les

Zorg voor een ruimte waarin de leerlingen kunnen repeteren en waar ze uiteindelijk ook een uitvoering kunnen spelen. Zo gewenst kunt u de les opdelen in meerdere, losse momenten van repeteren. Maak vier printjes van de gehele verhaalroute.

Inleiding: Foley-kunstenaar – 5 min.

Vertel de leerlingen dat geluiden maken bij films een echt beroep is. Deze 'foley-kunstenaars' gebruiken de gekste dingen om het juiste geluid mee te maken. Zo wordt bijvoorbeeld een oud fietszadel het geluid van een krakend bed en een rubberen handschoen een groep wegvliegende vogels. Op dit filmpje laat foley-kunstenaar Marie-Jeanne Wyckmans zien hoe het werkt:

www.youtube.com/watch?v=iP6_Rzg8L18

Bekijk met de leerlingen het filmpje om kennis te maken met het beroep foley-kunstenaar.

Opdracht 1: Wie doet wat? – 10 min.

Verdeel de leerlingen in de vier groepjes van het bezoek. De groepjes gaan bij elkaar zitten. Deel per groepje één kopie van de verhaalroute uit. Geef iedere groep een van de vier ruimtes van Hofstede Esterenburg om uit te werken.

De leerlingen maken van het verhaal van die ruimte een toneelspel met acteurs, attributen en geluidseffecten. De aandachtskaarten komen nu van pas. Wat hebben de leerlingen allemaal opgeschreven bij hun ruimte? Welke personages speelden erin mee? Welke geluiden waren er allemaal belangrijk en welke spullen zijn er nodig om de scène na te kunnen spelen?

De leerlingen lezen het verhaal van Esterenburg samen nog eens door en verdelen de taken en rollen. Wie werkt de attributen uit? Wie werkt de personages uit? En wie de geluiden?

Let op: u bent bij de uitvoering de verteller. De acteurs kunnen 'stom' spelen of de tekst van hun eigen personages opzeggen als er genoeg tijd is om de teksten in te studeren.

Opdracht 2: Repeteren – 30 min.

Als de rollen helder zijn en het verhaal weer vers in het hoofd zit, repeteren de leerlingen hun scène. De acteurs studeren hun rol in (met of zonder tekst) en zoeken eventueel naar passende kleding. De rekwisiteur regelt alle attributen (oftewel rekwisieten) en regelt eventueel ook het decor. De foley-kunstenaars verzorgen de bijbehorende geluidseffecten. Uzelf bent regisseur en geeft de groepjes aanwijzingen waar nodig.

Afsluiting: Showtime - 15 min.

Na het repeteren volgt een generale repetitie. Deze repetitie is vooral handig als de leerlingen ook voor andere klassen zullen gaan spelen. U leest het verhaal 'De vier kamers van Esterenburg' voor. Ieder groepje voert hun eigen scène op. De rekwisiteurs zorgen dat de acteurs de juiste spullen hebben en dat het decor goed is. De acteurs staan op het toneel. De foley-kunstenaars staan 'achter de schermen' of naast het toneel. Licht uit, spot aan!

Extra tip: Neem het toneelstuk op als een film. Scènes die slecht gingen, kunnen nog een keer worden gespeeld tot ze perfect zijn. De film is een blijvende herinnering aan het bezoek aan Hofstede Esterenburg.

Bijlage 1: Afbeeldingen van Hofstede Esterenburg

Bijlage 2: Plattegrond en verhaalroute

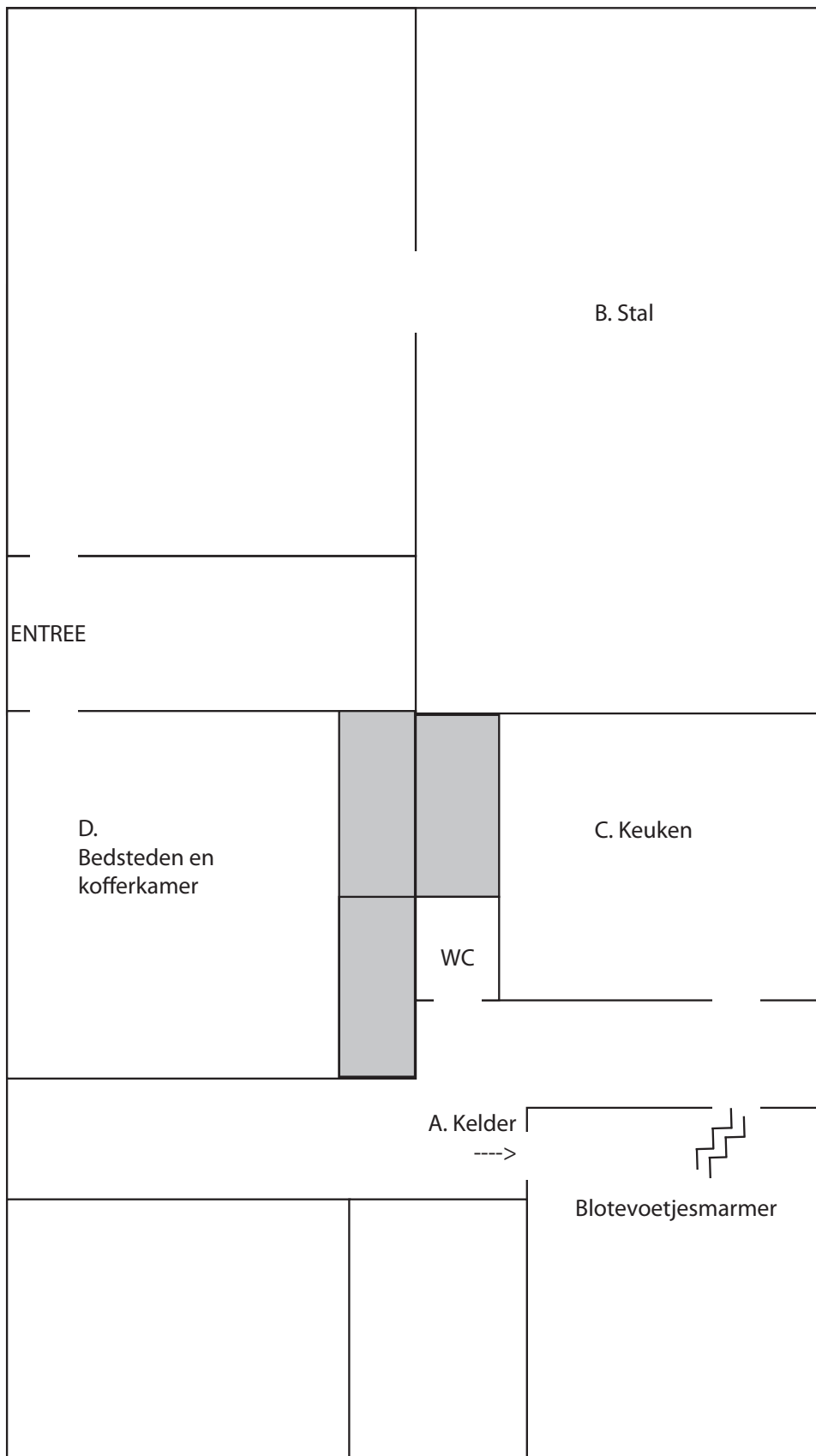
Route 1: A, B, C, D. – start in kelder en wc

Route 2: B, C, D, A. – start in de stal

Route 3: C, D, A, B. – start in de keuken

Route 4: D, A, B, C. – start in de kamer met bedsteden en kofferkamer

Plattegrond en verhaalroute

Verhaal bij ruimte A: kelder en wc

Kelder

De kelder had vroeger een belangrijke functie. Het was een plek waar voedsel voor de winter en de rest van het jaar werd opgeslagen. Hier stond een aantal weckpotten vol met groenten en fruit. Wecken betekent 'inmaken'. Dat is het conserveren van eten, bijvoorbeeld groenten en fruit. Conserveren is een manier om voedsel langer houdbaar te maken. Normaal gaat voedsel snel schimmelen, maar door het wecken worden die schimmels gedood.

In de tijd van Cornelis Langereis werken op de Hofstede drie knechten: Piet, Klaas en Gerrit. Er zijn ook drie dienstmeisjes: Dirkje, Geertje en Maartje. En er is een huishoudster: Maria. Zij is getrouwd met Frans, maar daarover hoor je in een andere kamer meer.

Verhaal

In 1738 gebeurt er iets bijzonders. Het verhaal begint met een weckpot... Huishoudster Maria geeft een opdracht aan een dienstmeisje: 'Maartje, zie je die groenten daar? Ga ze inmaken en doe ze in een weckpot. Als je dit werk goed doet, mag je het vaker doen.' Maartje is twintig jaar. Ze heeft mooie, blonde haren en een grappig wipneusje. Ze is er trots op dat zij dit klusje mag doen van de huishoudster. Maartje gaat aan het werk. Eerst brengt ze azijn met suiker en een halve liter water aan de kook tot de suiker opgelost is. Daarna doet ze er peperkorrels bij. Dan snijdt ze wortel, bleekselderij, radijs en bloemkool in stukken en vult hiermee de brandschone, afsluitbare glazen pot. Ze giet het azijnmengsel eroverheen tot de pot vol is. Ze sluit de pot goed af, luchtdicht, en laat de pot afkoelen. Dat moet op een koele plek gebeuren: in de kelder dus!

Maartje gaat naar de kelder. Ze houdt de weckpot stevig vast. Haar ogen zijn gericht op de pot met de groenten. Opeens wordt ze van achteren vastgegrepen door Gerrit, een van de knechten. Gerrit heeft al een tijdje een oogje op Maartje. Maartje schrikt zo, dat ze de weckpot laat vallen. Kapot! In duizenden stukjes. Het glas ligt overal en de groenten liggen ook op de grond.

'Gerrit! Ben je nou helemaal gek geworden?'

Gerrit krijgt een rood hoofd. 'Maartje, ik vind je heel leuk en dat was echt niet de bedoeling. Het was maar een grapje.'

'Nou, leuk grapje, Gerrit, erg leuk! Kijk toch ... allemaal glas en die lekkere groenten! Alles op de grond!'

'Zal ik het even opruimen, Maartje?'

'Nee, dat doe ik zelf wel. Ik kan dat beter dan jij.'

'Het spijt me echt, Maartje. Kan ik het goedmaken?'

'Nee, nou ja, voorlopig niet.'

Maartje gaat vlug aan het werk. Ze vindt overal stukjes glas en groenten.

'Wat ben jij aan het doen, Maartje?' Huishoudster Maria komt uit de keuken aangelopen.

'De weckpot is gevallen. Dat komt door Gerrit, die stomme Gerrit. Hij greep mij van achteren vast.'

'Tja, daar kan jij niets aan doen. Ik zal Gerrit nog even aanspreken.'

Maartje gaat verder met opruimen. Na een tijdje denkt ze dat ze alle glasstukjes en alle groenten heeft opgeruimd. Ze gooit het afval weg in een vuilnisbak.

Wat Maartje niet gezien heeft, is dat er nog een stukje bloemkool achtergebleven is in een donker hoekje. Maar, het stukje bloemkool wordt heel snel opgegeten! De volgende dagen verdwijnt er meer eten uit de keuken en uit de kelder. Aan de grote stukken kaas uit de kelder is flink gegeten. Iedere dag is er iets van eten weg. Hoe kan dat? Maria wordt er moedeloos van. Er moet iets gebeuren.

‘Maartje, wat gebeurt er toch? Het lijkt te spoken hier! Hoe gaan we dit probleem aanpakken?’ moppert Maria.

‘Mevrouw, ik heb een idee. We leggen weer nieuwe kaas in de kelder. Ik ga vlakbij de deur in het donker zitten.’

‘Maar, hoe zie je dan wie het eten steelt, Maartje?’

‘Ik zet een brandende kaars in een lantaarn op de gang. Als ik iets verdachts hoor, doe ik de deur open en dan zie ik wie de dief is.’

‘Goed idee, Maartje, doe dat maar.’

Die middag worden de nieuwe kazen in de kelder gelegd. 's Avonds zet Maartje de lantaarn met de kaars vlakbij de deur op de gang. Zelf gaat ze in de kelder in het donker zitten. Ze wacht en wacht. Er gebeurt niets. Uren gaan voorbij. Dan hoort ze plotseling heel zachte geluiden. Wat is dat? Maartje houdt zich heel stil en wacht nog even. Dan gooit ze de deur in één keer open en bij het licht van de lantaarn ziet ze op de tafel bij de kazen een heleboel muizen. ‘Help! Muizen!’ gilt Maartje. Ze rent op de beesten af en jaagt ze weg.

Daarna holt ze naar de gang. Ze roept nog een keer: ‘Muizen!’

Maria komt aanrennen in haar nachtkleding. ‘Wat is er aan de hand, Maartje?’

‘Muizen, we hebben een muizenplaag. Het zijn er zoveel! Wat moeten we doen? Wat kunnen we verzinnen?’

De volgende ochtend bij het ontbijt weet iedereen ervan. Iedereen moet helpen nadenken over een goed anti-muizenplan. Een paar uur later weet Maartje niet wat ze ziet. Wie komt daar aan? Gerrit. En wat heeft hij bij zich? Wat denk je? Twee grote, zwarte katten!

‘Kijk eens, Maartje, dit zijn twee geweldige muizenjagers.’

‘Denk je echt dat die twee kunnen helpen, Gerrit? Er zijn zoveel muizen!’

‘Eh, ik denk het wel, Maartje.’

En ja hoor, de katten gaan meteen aan het werk. Af en toe hoor je geblaas of geren door de gang. Elke dag wordt het wat stiller. En elke dag is er minder eten weg. Soms ziet Maartje een kat met een muis in zijn bek. Een week later is de muizenplaag helemaal over. Maartje kijkt Gerrit stralend aan. ‘Je valt me toch mee, Gerrit.’ En totaal onverwacht geeft ze hem een zoen op zijn wang. Gerrit wordt vuurrood. ‘Bebebe ...dankt, Maartje!’

Wc

Ook in de wc zijn bijzondere dingen te vinden, die ons wat vertellen over de boerderij van vroeger. Maar het toilet is niet zo groot! Welk tweetal durft er samen een kijkje te nemen? Laat twee leerlingen met een zaklantaarn het toilet ingaan en de deur dichtdoen. Na circa één minuut mogen ze er weer uitkomen. De andere leerlingen mogen ze vragen stellen over wat ze hebben gezien.

Vraag: *Wat is er te zien in het toilet?*

1. Vooraan, linksonder, zie je twee tegels Delfts blauw. *Wat staat er allemaal op de tegeltjes?*
2. Onder de wc-pot is een glasplaat. Onder die glasplaat bevindt zich een put. *Waarvoor werd die put gebruikt?*

Antwoord: Het is een gierput of beerput.

Daarin wordt de poep van mensen opgevangen. Vroeger werd de poep gebruikt als mest, maar tegenwoordig is dat in westerse landen verboden, omdat het ongezond is. Menselijke mest bevat allerlei bacteriën en parasieten, die voor ons ziekteverwekkend zijn. In Nederland gebruikt men kunstmest of koeien- of schapenmest. In armere landen hebben boeren soms geen geld voor andere mest of kunstmest. Daar gebruiken ze wel mensenpoep.

Voor de boerderij kun je ook nog enkele gierputten zien. Die zijn veel groter dan deze kleine, oude gierput.

Vraag: *Heb je wel eens gehoord over een ongeluk met een gierput?*

Je hoort wel eens berichten over ongelukken met gierputten:

1. 22 mei 2018

De vijftienjarige jongen die anderhalve week geleden in een gierput in Oldehove viel, is overleden op 17 mei. De jongen was aan het werk bij een boerenbedrijf in Oldehove toen hij in de put viel. Zijn vader heeft hem waarschijnlijk nog uit de put proberen te redden, maar viel er zelf ook in. De vader werd na het ongeluk in kritieke toestand naar het ziekenhuis gebracht. Hoe het met de vader van de jongen gaat, is niet bekend.

2. 9 mei 2019

Acht koeien zijn woensdagavond in een gierput terechtgekomen. Dat gebeurde op een boerderij in Leusden. Ze vielen erin toen de vloer van hun verblijf instortte. De hulp van de brandweer werd ingeschakeld. Met behulp van een zogenaemde vee-redtakel hesen de hulpverleners van de brandweer de dieren uit de gierput. Een van de koeien heeft het niet overleefd.

Stal

De stal die je hier ziet, is kleiner dan de stal vroeger. De vroegere stal was enorm groot, maar die stal is in 1931 in vlammen opgegaan. In de stal waren een hooizolder, paarden en koeien te vinden.

Vraag: Hoe komt het hooi elke keer daarboven terecht?

Laat de leerlingen filosoferen over het antwoord. Laat ze verschillende manieren bedenken en houd alle opties nog open.

Antwoord: Een wagen met hooi kwam naar binnengereden. En daarboven stonden knechten. Die schepten met een hooivork het hooi af van het hooi in de wagen. Een flinke klus.

Vraag: Wat zouden de namen op de bordjes betekenen?

Laat de leerlingen weer filosoferen over het antwoord. Laat ze verschillende mogelijkheden bedenken en houd alle opties nog open.

Antwoord: Het zijn de koeiennamen van de koeien die hier op de boerderij werden gehouden.

Verhaal

Cornelis Langereis houdt ook paarden op Hofstede Esterenburg. Hij heeft één lievelingspaard. Een mooi, zwart paard. Daarmee rijdt hij door de landerijen, over de wegen en door het dorp Vierpolders. Hij geniet van het paardrijden. De mensen in Vierpolders kennen hem goed. Ze groeten hem altijd: 'Kijk, daar gaat meneer Langereis, de rentmeester. Dag, meneer Langereis!' En Cornelis groet altijd terug.

Op Esterenburg zijn drie knechten: Piet, Klaas en Gerrit. Die zorgen voor de paarden, de koeien en het hooi. En er zijn drie dienstmeisjes: Dirkje, Geertje en Maartje. Ze werken hard en zorgen dat de kamers netjes blijven. Ze maken schoon, maken de bedden op, vegen en poetsen het koper en het zilver. Ook helpen ze met het eten. Ze leggen voedselvoorraden aan, ze wekken groenten en doen nog veel meer. Daarover hoor je in de kelder meer. Maria Michot is de huishoudster. En haar man, Frans Lomis, is de tuinman.

Cornelis is weduwnaar. Hij heeft geen vrouw meer. Zij is in 1734 overleden. Samen hadden ze een zontje, maar ook die is gestorven. Als je goed naar Cornelis kijkt, kan je soms het verdriet van zijn gezicht aflezen.

Gerrit, een van de knechten, ziet Cornelis vaak paardrijden. Dat zou Gerrit ook wel willen, maar ja, hij is maar een knecht. Wat Gerrit echt goed kan, is koeien melken. Het lijkt wel of hij twee keer zoveel melk uit de koeien haalt als de twee andere knechten samen. Een van de koeien, Tjalina 7, geeft superveel melk. Tenminste, als Gerrit haar melkt. Anderen praten over Gerrit: 'Komt dat nu door Gerrit of door de koe?' Ook Cornelis Langereis prijst hem: 'Gerrit, hoe doe jij dat toch? Ik ben zeer tevreden over jou.'

'Dank u wel, meneer Langereis.'

Maartje, een van de dienstmeisjes, vindt Gerrit eigenlijk maar niks. Maar, hoe hij dat melken doet, vindt ze toch wel knap! Soms knipoogt Gerrit naar haar, maar Maartje doet net of ze het niet ziet.

Die zomer is het warm. Zeg maar gerust: heet. Alle knechten en dienstmeisjes slapen op de hooizolder. Op een nacht wordt Gerrit wakker. Hij weet niet waarom. Hij wil weer gaan slapen, maar opeens zit hij rechtop. Hij ruikt iets. Meteen is Gerrit klaarwakker. En dan ziet hij het. In het verste hoekje is een klein brandje. Het hooi is in brand gevlogen en er is al een aardig vuurtje. Gerrit komt meteen in actie.

'Brand, brand!' schreeuwt hij.

'Gerrit, doe niet zo gek. Hou op met die flauwe grapjes. Ik wil slapen,' zegt Klaas, een van de andere knechten.

'Kijk dan, man!'

Klaas kijkt in de richting die Gerrit aanwijst en ziet de vlammen ook. Direct maken ze samen alle anderen wakker. Er is paniek, maar Gerrit blijft rustig en neemt de leiding.

'Rustig blijven! Mannen, naar beneden! Haal emmers met water. Maartje, Dirkje en Geertje, haal kleden! En snel.'

De dienstmeisjes zijn heel snel terug. Ze hebben twee lantarens met kaarsen erin voor licht en ze hebben natuurlijk wat kleden bij zich. Ze geven de kleden aan Gerrit, die meteen op het vuur afgaat. Het vuur is alweer een stuk groter geworden. Gerrit slaat met de kleden op het vuur om het uit te krijgen. Het lukt niet. Maartje komt naast Gerrit staan en slaat mee, maar het vuur is sterker. Gelukkig komen nu ook de knechten al aanlopen met emmers water.

Huishoudster Maria is er ook, met de eigenaar, Cornelis Langereis. Met elkaar vormen ze een ketting. Zo geven ze emmers water aan elkaar door. Gerrit gooit de eerste emmer met water op het vuur. Het helpt een klein beetje. Vele emmers volgen. Het zweet staat op Gerrits voorhoofd. Iedereen werkt keihard mee. En eindelijk is het vuur uit. Er klinkt gejuich.

Een grote brand is gelukkig op het nippertje voorkomen. Maria nodigt iedereen uit in de keuken. Ze zet snel koffie en thee en geeft iedereen wat te eten. De pruiementaart die ze gisteren gebakken heeft, komt nu goed van pas. Iedereen krijgt een lekker stuk voor de schrik. De taart smaakt voortreffelijk en is bijzonder snel op!

Dan neemt Cornelis Langereis het woord. Hij vraagt wat er precies gebeurd is. Gerrit vertelt het verhaal in geuren en kleuren. Daarna krijgt Gerrit een groot applaus.

'Gerrit,' zegt Cornelis, 'we kunnen gerust zeggen dat je een aantal levens hebt gered en misschien heb je ook wel de hele boerderij gered. Dit had heel verkeerd kunnen aflopen. Ik wil je graag een beloning geven. Heb je een wens?'

'Ja, zeker, meneer Langereis,' antwoordt Gerrit meteen. Iedereen is verbaasd, omdat Gerrit direct een antwoord heeft.

Wat denken jullie dat de wens van Gerrit is?

‘Nou, Gerrit, vertel het maar.’

‘Ik zou graag regelmatig op een paard rijden.’

‘Aha, als je dat graag wilt, Gerrit, dan kan dat.’

‘Dank u wel, meneer.’

In de dagen daarna zien de mensen van het dorp niet alleen meneer Langereis door het dorp rijden op een paard, maar ook Gerrit. Hij heeft er aanleg voor en vindt het fantastisch. Rijden op een paard. Geweldig!

Verhaal bij ruimte C: keuken

Als Cornelis Langereis op boerderij Esterenburg was, werd hij heel goed verzorgd door huishoudster Maria. Die kon fantastisch koken.

Vragen: Hoe denken jullie dat de keuken van Maria er vroeger uitzag?

Wat zijn de verschillen met de keuken nu?

Antwoorden: Vroeger werd er in de keuken gekookt op een groot vuur waarboven potten hingen. Er was een pomp om water naar de keuken te pompen. Nu staan er natuurlijk allemaal apparaten in een keuken: een vaatwasser, een oven, een koelkast, een magnetron etc.

Verhaal

Huishoudster Maria kan dus goed koken. Als Cornelis op een dag thuiskomt na het paardrijden, zegt Maria: 'Heer Langereis, hoe was het paardrijden?'

'Heel goed, ik heb ervan genoten.'

'Zal ik iets lekkers voor u klaarmaken?'

'Dat zou geweldig zijn, Maria.'

Maria heeft een goed kookboek. Het heet 'De volmaakte Hollandsche keukenmeid'.

'Wat wilt u hebben, meneer? Vlees? Ik kan ossenvlees voor u maken of kalfskop? Varkenslever, niervet, rolpens of rookworst? Haha, ik zie het al aan uw gezicht. U wilt liever iets zoets. Klopt dat?'

'Je kent mij goed, Maria. Zou je appeltaart voor me willen maken?'

'Natuurlijk, heer Langereis.'

'Hoe maak je die eigenlijk, Maria?'

Maria pakt het kookboek en leest het recept aan Cornelis voor: (oud-Nederlands!)

'Neemt van de beste zuure appelen en maakt daar wat appelmoes van en doet er wat gestoote (met een vijzel!) kaneel over, met een kweepeer of twee en wat suiker en vier of vijf gestoote beschuiten als de appelen sappig zijn. Als de appelen niet sappig zijn, doet er dan bij wat booter en een sukadeschil aan kleine stukjes gesneden of wat gedroogde oranje-snippen: drukt er dan een citroen in uit: alleen het sap van de citroen. Dit moet men alles tezaamen nog laten opkoken: en als alles is in een korst gedaan en een half uur laten bakken, dan is de appeltaart klaar!'

Vraag: Wie weet wat een sukade is?

Antwoord: Het een soort citroen (een citrusvrucht).

'Dat klinkt heel goed, Maria. Het water loopt me in de mond. Roep me maar als de taart klaar is.'

Een tijdje later gaat Maria naar Cornelis Langereis om te zeggen dat de appeltaart klaar is. Cornelis loopt naar de keuken. Hij neemt een stuk appeltaart en smult ervan. 'Maria, je hebt jezelf overtroffen. Dit is verrukkelijk.'

Cornelis weet zich niet te beheersen. Hij eet de halve appeltaart op. 'Neem zelf ook een stukje, Maria.'

En dat doet ze. Zo zitten ze samen een tijdje te praten over van alles en nog wat. Plotseling gaat de deur open en wie komt er binnen? Het is Frans, de tuinman, de man van Maria. Frans heeft hard gewerkt in de tuin. 'Zo, wat ruikt het hier lekker. Ah, appeltaart! Maria's specialiteit,' zegt hij.

Maria schenkt hem een kopje thee in.

'Maria, geef je man ook een stuk,' zegt Cornelis.

'Dank u wel, heer Langereis. Dat zal mij zeker smaken.'

Na dit samenzijn treft Maria voorbereidingen voor het avondeten. Die avond gaan Maria en Frans vroeg naar bed in hun bedstede.

Bedstede

Laat de leerlingen in de bedstede kijken. Stel alleen de onderstaande vraag als zij een bedstede nog niet gezien hebben.

(De leerlingen van Route 4 hebben de bedsteden al in ruimte D gezien.)

Vraag: *Kijk een goed naar de lengte van de besteden. Zou jij daarin passen? En je ouders? Hoe komt het dat bedsteden vroeger korter waren dan de bedden die we nu hebben?*

Antwoord: De mensen zijn nu een stuk langer. In de laatste tweehonderd jaar zijn de mensen gemiddeld wel twintig centimeter langer. Hoe dit komt, weten we niet helemaal precies. Misschien heeft het te maken met onze voeding of ligt het aan een betere gezondheidszorg. Daarnaast sliepen mensen vroeger ook meer zittend dan liggend. Dat scheelt ook al in lengte.

Extra: Het blotevoetjesmarmer.

In de kamer tegenover de keuken ligt een heel bijzondere vloer. We mogen de kamer niet in, maar als we om beurten op het trappetje gaan staan, kunnen we de vloer goed zien. Laat twee leerlingen eerst kijken.

Vraag: *Wat valt er op aan de vloer?*

Laat de twee leerlingen aan de anderen vertellen wat ze zien. Daarna mag iedereen een blik werpen op de vloer.

Vraag: *Wat is het voor een vloer?*

Antwoord: De vloer is 'gemarmerd' door met blote voeten door de nog natte verf te trappelen. Dat heet blotevoetjesmarmer. Om dit effect te krijgen, werd een houten vloer eerst met een lichte kleur beschilderd. Kinderen liepen daarna door de natte, bruine bovenlaag en bestempelden zo met hun voeten de vloer.

Verhaal bij ruimte D: kamer met bedsteden en kofferkamer

Verhaal

Het is 1740. Op een dag zit Cornelis Langereis aan tafel in deze kamer. Cornelis is de man die deze boerderij in 1737 als buitenplaats heeft laten inrichten. Op tafel liggen allemaal zakken, zakken vol kostbaarheden. Je kunt het een schat noemen, een geweldige schat, want Cornelis is schatrijk. Vroeger waren er geen euro's, maar wel guldens en rijksdaalders. Rijksdaalders zijn tweeënhalve gulden waard. Ook bestonden er zelfs halve guldens. Maar Cornelis heeft nog veel meer. Hij bezit ook buitenlandse munten. Weet je wat er op tafel ligt? 42 guines (uitspraak: 'kinnies'; Engelse gouden munten), 7 ½ gouden ducats (munten van drie gulden) en 49 pistolen.

Vraag: *Wat zouden pistolen kunnen zijn?*

Antwoord: Het zijn geen vuurwapens. Het zijn Spaanse goudstukken.

Er liggen ook nog 27 ducaten, zes zakken met guldens, negen zakken met halve guldens en een zak met 262 rijksdaalders. En dat was nog lang niet alles: er ligt ook nog een zak met 462 halve guldens, een zak met 77 ducats, een zak met 13 halve guldens en nog heel veel losse muntjes. In totaal zo'n 17.000 gulden. Dat is een ongelooflijk hoog bedrag. En Cornelis bezit óók nog gouden en zilveren sieraden en een grote hoeveelheid tafelsilver, dat in de kast ligt achter slot en grendel. Op die dag in 1740 wil Cornelis weten hoeveel hij precies heeft. Hij telt en telt en telt en ziet niet dat er al een tijdje iemand naar binnen loert. Iemand die met veel belangstelling kijkt naar al dat geld, met begerige ogen. Als Cornelis eindelijk klaar is met tellen, duikt buiten de persoon net even weg bij het raam...

Even later loert 'de spieker' opnieuw naar binnen. De spieker ziet dat Cornelis met enkele zakken op een stoel stapt en ze opbergt in een kleine, hoge kast schuin boven de twee bedsteden. Alle zakken gaan erin en Cornelis sluit de kast af met een sleutel. Als Cornelis weer op de grond staat, opent hij een van de bedsteden en hij verstopt de sleutel. De persoon buiten kan het niet zo goed zien.

Een paar weken later zit Cornelis weer aan de tafel om zijn geld te tellen. Hij houdt van geld en geld tellen vindt hij leuk om te doen. Hij telt en telt en telt.

'Hé, dat is vreemd,' mompelt Cornelis in zichzelf. 'Het is niet hetzelfde bedrag. Ik mis iets.' Cornelis telt opnieuw. Het bedrag klopt weer niet. 'Zou iemand weten van deze schat?' denkt hij.

Drie weken later is er nog meer geld weg. Meteen laat Cornelis alle mensen in de keuken komen. Daar staan ze allemaal: de drie knechten, de drie dienstmeisjes, huishoudster Maria en haar man tuinman Frans. Cornelis kijkt iedereen ernstig aan: 'Luister, er is geld gestolen uit mijn kast. Heeft een van jullie iets gezien, iets verdachts? Of ... heeft een van jullie iets gestolen?' Cornelis' stem klinkt boos, dreigend. Het blijft stil. Doodstil. Niemand zegt iets. Wel kijkt iedereen elkaar aan. Wie zou het gedaan hebben of was het iemand van buiten de boerderij?

'Goed, dus niemand heeft iets gezien? Niemand heeft iets gestolen? Dat stelt me teleur. Ik had dit nooit verwacht!'

Dagen gaan voorbij. Cornelis houdt alles in de gaten, maar ziet niets verdachts.

Vraag: *Wie denken jullie dat de dief is? En waarom denk je dat?*

Op een dag heeft Cornelis een plan.

‘Frans, zadel mijn paard. Ik ga een stuk rijden.’

Even later vertrekt Cornelis op zijn paard. Hij rijdt zo’n tweehonderd meter, verstopt stiekem zijn paard achter een paar bomen en loopt voorzichtig terug. Niemand ziet hem aankomen. Cornelis sluipt naar het raam van de kamer met de schat. Hij loert naar binnen, maar ziet niets bijzonders. Hij wacht vijf minuten, tien minuten, vijftien minuten. Cornelis wordt een beetje ongeduldig. ‘Jammer,’ denkt hij. ‘Misschien moet ik maar teruggaan naar mijn paard.’

Maar dan opeens gaat de deur open. Cornelis ziet dat er iemand binnenkomt. Iemand die hij goed kent! De dief loopt naar de bedstee, graait onder een kussen en pakt de sleutel. Vervolgens gaat de dief op een stoel staan, haalt twee zakken uit de hoge kast en legt de zakken op tafel. Hij doet de kast op slot, verbergt de sleutel, doet de bedstee dicht en verlaat de kamer met de twee zakken. ‘Ah, betrapt! Nu weet ik wie de dief is,’ denkt Cornelis.

Die middag staan de knechten, de dienstmeisjes, huishoudster Maria en tuinman Frans naast elkaar.

‘Zo, ik weet wie de dief is. Als de dief zich nu bekendmaakt, dan geef ik nog strafvermindering.’

Doodse stilte. Iedereen zwijgt en kijkt elkaar aan.

‘Goed, dan zal ik jullie vertellen wie de dief is. Frans, jij bent de dief.’

‘Heer Langereis, hoe komt u daarbij? Dat is absoluut niet waar.’

Maria schrikt enorm. ‘Frans, ben jij echt de dief?’

‘Echt niet,’ antwoordt Frans.

‘Je liegt, Frans. Ik reed weg op mijn paard, maar ik ben teruggereden en ik zag je twee zakken uit die hoge kast halen.’

Maria kan het niet geloven. ‘Frans, mijn man, hoe heb je dat kunnen doen?’

‘Ik ... ik ... ik ...’ Frans komt niet meer uit zijn woorden.

‘Waar heb je al die zakken verstopt?’ vraagt Cornelis

‘Ergens achteraan, onder het stro op de hooizolder.’

Ze gaan allemaal kijken en ze vinden er inderdaad een groot aantal zakken.

Maria kijkt haar man aan: ‘Wat was je van plan met dat geld, Frans?’ Frans geeft geen antwoord meer.

De veldwachter, een soort politieagent met een dikke, zwarte snor, komt erbij. ‘Frans Lomis, je bent gearresteerd wegens diefstal van het geld van de heer Langereis.’

Frans moet naar de gevangenis. Maria is zo teleurgesteld in Frans, dat ze wil scheiden van haar man. Scheidingen komen in die tijd niet vaak voor.

Vijf jaar later wordt Cornelis ziek. Hij sterft als hij zeventig jaar oud is. Hij heeft geen kinderen.

Vraag: *En wat denk je, wie heeft alles geërfd?*

Antwoord: Het is Maria, de huishoudster. Dat is een grote verrassing, maar het is echt gebeurd. Later verkoopt Maria de boerderij aan een luitenant-kolonel.

Bedstede

Laat de leerlingen in de bedstede kijken. Stel alleen de onderstaande vraag als zij een bedstede nog niet gezien hebben.

(De leerlingen van Route 1, 2 en 3 hebben de bedsteden al in ruimte C gezien.)

Vraag: *Kijk een goed naar de lengte van de besteden. Zou jij daarin passen? En je ouders? Hoe komt het dat bedsteden vroeger korter waren dan de bedden die we nu hebben?*

Antwoord: De mensen zijn nu een stuk langer. In de laatste tweehonderd jaar zijn de mensen gemiddeld wel twintig centimeter langer. Hoe dit komt, weten we niet helemaal precies. Misschien heeft het te maken met onze voeding of ligt het aan een betere gezondheidszorg. Daarnaast sliepen mensen vroeger ook meer zittend dan liggend. Dat scheelt ook al in lengte.

Bijlage 3: Aandachtskaarten

AANDACHTSKAART: PERSONAGES

van: .....

Wie spelen er een rol in dit verhaal? Hoe zien ze eruit? Wat voor karakter hebben ze? Hoe voelen de personages zich: zijn ze boos, blij, bang?

A – Kelder en wc

.....
.....
.....
.....

B – Stal

.....
.....
.....
.....

C – Keuken

.....
.....
.....
.....

D – Bedsteden en kofferruimte

.....
.....
.....
.....

AANDACHTSKAART: ATTRIBUTEN

van: .....

Welke spullen worden er in dit verhaal gebruikt? Schrijf alle spullen op, ook al lijken ze onbelangrijk!

A – Kelder en wc

.....
.....
.....
.....

B – Stal

.....
.....
.....
.....

C – Keuken

.....
.....
.....
.....

D – Bedsteden en kofferruimte

.....
.....
.....
.....

AANDACHTSKAART: GELUIDEN

van: .....

Een goede voorstelling is niks zonder spannende geluiden. Welke geluiden spelen een belangrijke rol in dit verhaal? En hoe zouden we deze geluiden kunnen maken?

A – Kelder en wc

.....
.....
.....
.....

B – Stal

.....
.....
.....
.....

C – Keuken

.....
.....
.....
.....

D – Bedsteden en kofferruimte

.....
.....
.....
.....

Colofon

UITGAVE
CCPO

SAMENSTELLING
In opdracht van CCPO door Kunstgebouw

Concept en samenstelling: Cilia Batenburg

Schrijver van de verhalen bij de verhalenroutes: Hans van Woerkom

Met dank aan: dhr. C. Beukema en dhr. A. Betist

© CCPO december 2019

Dit lesmateriaal is voor CCPO ontwikkeld door Kunstgebouw, expert in Zuid-Holland voor kunst en cultuur. Niets uit deze lerarenhandleiding mag worden vermenigvuldigd of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie of andere wijze zonder voorafgaande toestemming van CCPO.

CCPO

ERFGOEDHUIS
ZUID • HOLLAND

provincie **HOLLAND**
ZUID